

יום בלש"י 26
התורה שלמה אברהם

עין אור

כז. אביי ורבא הוו יתבי קמי דרבה. א"ל רבה, למי מברכינן. א"ל, לר' חמנא. ור' חמנא היכא יתיב. רבא אחוי לשמי טללא, אביי נפיק לברא אחוי כלפי שמיא. אמר ליה רבה, תרויכו רבנן היותו, היינו דאמרי אינשי בוצין בוצין מקטפי ידיע. הנטי' הטבעית לדעת-אלקים מתגלה ביותר בתור רגש פנימי אצל אנשי שם המצויינים, ויותר מזה

שגם כללות דרכים הפרטיים שבידיעת הדר'שה האלהית שמתחלקים חכמי לב בהיותם באים בימים, סבת החלוקה היא נטועה בנפש מראש. ובאשר שישנם חכמים שמגמתם בודעת האלהים היא ע"פ הדברים המשוערים והמוגבלים, כמו ע"י בירור החכמות בדברים המוחשיים לאמתתם לעמוד על סודם וסדרם, ודעת התורה להלכותיה ופרטותיה, ובזה ימצאו עצמם דבקים בקונם ויודעים את שמו ית'. וישנם כאלה שמטבע נפשם אינם יכולים להסתפק בדרישת הדברים המוגבלים והם מתרוממים לשוטט ברעיונות בהכרת רוממות אל ית' בהשערה פנימית בהגיון נעלה. ובזה אינם מצומצמים אל פרטי נתיבות דברים קצובים ומוגבלים, ויותר ממה שיש לדבר בפה ולשון הם מרגישים בהגיון לבבם, ומרוממות ההגיון הפנימי מכירים ג"כ ההכרה שמחייב את ההשלמה האנושית לכא ע"י השיעבוד לדרישה ולקיום של כל הדרכים המוגבלים, מחכמה ודרישת התורה ופרטיה. וכעין זה אמר הר"מ במר"נ ע"פ "עולים ויורדים"² כי בהיותו עולה אל המושגים הרחבים בהגיון לב הכרת רוממות השם יתברך לאמתתו, יורד עם זה לכויך ההנהגה המדינית המוגבלת. ע"כ רבא אחוי לשמי טללא, כי היתה נטייתו אל שקידת התורה ודרישת כל אמת בפרטיהם³ המוגבלים, ובזה יבא להכרת קונו יתברך, וזאת הנטיה משלה בנפשו גם בילדות, למצא מנוחה ג"כ בצל אהל, ובזה יבא אל המנוחה והתעודה הרוממה. אביי אמנם שאף אל הרחבת הידיעה בההכרה הפנימית שמתנשאת אל למעלה מכל גבול, ודחקו טבעו הפנימי לבטא רגשות נפשו ברהמנא היכי יתיב, ע"י דנפיק לברא ואחוי כלפי שמיא אל מרחב אין קץ. והיינו דאמרי אינשי בוצין בוצין

(עין אור ח"א ד' 26)

רכט. אותם הגדולים שהיו מטבע נפשותם בעלי אגדה ושיירה, והצד הפיזי שבנפשם היה גדול ועצום מאד, לא היו יכולים למצא קנרת רוח בתלמוד ההלכות מצד עצמן, אלא מצד המקוריות שלהן, שכולן נובעות הן ממקור מים חיים של האורה האלהית שבתורה, שהדבקות האלהית היא עיקר יסודה. על כן דרשו תמיד שעסק התורה יהיה בדבקות, וחייבו להתבונן, ולהניח זמנים רבים מגופי תורה, גם באמצע הלימוד, כדי לפנות את הלב לרעיון הדבקות האלהית, כל אחד ואחד לפי כשרונו ושהרת רוחו ועומק הדעת שלו. אמנם אותם שהיו בעלי שכל הגיוני, והשכל המגמת המעשי היה אצלם חי ומלא כח, הרגישו שפעת ערג ומילוי נפש. בנתחן ההלכות ובציוריהם המעשיים, והרגישו בעצמם ריווי רוחני ותכונת עבודה מלאה מעצם התלמוד לבדו. על כן הוכיחו שעצם הלמוד ההלכותי הוא המכוון התכליתי, ופניו הלב באמצע התלמוד אל ההכנת של הדבקות, הוא בכלל בטולה של תורה. ואלו ואלו דברי אלהים חיים, כי לאחרונים, עצמותה של ההשכלה התורנית בכל מקצועותיה, היא בעצמה מקנה להם את התכונה האצילית של הדבקות השרית או ההרגשית, וקל וחומר המדעית התבוננית.

כשנאמרה תיבה זו על חינוך הכנים, אז הכונה היא לגדל ולפתח את טבעו והכשרתו של הילד שנמצאה בו במרה קטנה או ככה וכחולם לבד, ולגלותה. וכיון שאיש הישראלי עדי כילדותו רוח ד' נשמת שדי טמנה ומוחה בו, צרכים לגדל ולחנך אותו להוציאה לגלותה ולהפיקה, והיה ליהודי נאמן עובד את ד', בחורמו מעצמו יחפץ, ומודרכו גם כי יזקק לא יסור, ואילו המצוה אפילו המוציאל, אינו בטוח שהכין או התלמיד המצוה המתהלל יעשה כמצוהו גם כשיגדל ויהיה פרשות עצמו. ועל זה צוה שלמה המלך: 'חונך לנער וכו', מחנכו, אל קרבו וחודרו ואת קיוצת הישראל אשר בו כהעלם, תגלה, ורק אז אם כי יזקק לא יסור ממנה'.

שלמה המלך, לא את תכלית החינוך בלבד הורישנו, שתכליתו להביאו אל אם כי יזקק לא יסור ממנה', אלא גם את האופן והאמצעי איך לביא אליו, באר לנו במילים: 'חונך לנער על פי דרכי', שזה הוא העיקר. כי המצוה והמפרטיל בלבד, אינו צריך לזמן לב אל הכך והתלמיד, לדעת את טבעם ושפלים וכו', עליו רק לצוות: עשה כך וכך, ודי לו. גם אינו מרגיש חוב כמצמו. לטפל בכל תלמיד ותלמיד בפני עצמו, יוכל הוא לצוות להרכיב תלמידים בני גיל אחד צויר אחד: עשו כך וכך, כי לא בתלמיד ובבן, רק בו — במצוה לבד — הדוכר חלני, הוא יצוה וזאת כל פעולתו. אבל המחנך שדוצה לגלות את נשמת התלמיד הטמונה והגנוזה בו, לגדלה ולהכניעה שתבער נאש של מעלה למרום וקודש, וכלול אף כוחות גופו בקיוצת יחגדלו ולהורות ד' ישחוקקו, מוכרחה הוא להזכין את עצמו אל התלמיד המחנך על ידו, ולהחיר אל חדר קטנותו ומכיוותו, עד אשר יגיע אל נצרון נשמתו הגנוזה אף נעלמה, להוציאה, להצמיחה ולגדלה.

וכיון שכן, לא בכל הנערים שוה הוא החינוך, חלני הוא בכל נער ונער כפי טבעו, דעתו, מדרותיו וכו', ואתם על המחנך להכיר. ולא די לו למחנך אם רק את עצמו רדעתו בלבד וכיר, כי גם כמחנך הדוכר חלני, לא ברעתו וכוחות עצמו כלבד ישמש ויפעל, יצוה ויורה, רק גם בדתה וכוחות התלמיד יאחז, ישמש ויפעל, ולא מה שיצוה ויחנך לזה, יצוה ויחנך לתלמיד אחד השונה ממנו כטבעו, רצונו, מדרת וכו'. וזה רמז לנו שלמה המלך: 'חונך לנער על פי דרכי' — על פי דרכו של כל אחד ואחד.

(המשלים 210)

"חונך לנער על פי דרכו, מצוה כ' דברים.

שיחונכו את הנער, והוא שייצגילנו מנערותו אל השלמות אם בדיעת, אם במעשים ובמדות, כי החוגל שייצוגל פנערותו, יעשו בו חקיק עצום ורדוש שמור בנפש לא יסור גם לעת זקנה, לא כן החינוך שיחונך בנולדותו אין הדקיק קבוע בנפשו, וימוש ממנו לעת זקנתו.

מצוה שיהיה החינוך ע"פ דרכו כי כל אדם מטוגל מטבעו לענין אחד, בין ברעות יש שמותם חד, ויש ששפלים ישו בלתי מחודד, וצריך ללמוד כפי החכמה שנמצא בו, וכן במעשים, יש שמורן לאומנות מיוחד, ולמדה מיוחדת, ויקבל אותה בקל, וזה יוכר בהנער לפי החשוקה, ולפי מה שמשתחיל בעצמו באיזה דבר מיוחד, צריך להנכו לפי דרכו ולפי הרשומים שיש בו אל מה שחוא מוכן אליה, שאז לא יסור ממנה גם כי יזקק, לא כן אם יתנכו אל מה שחוא עולה טבעו" (מלבי"ם)

"חנך לנער" — כשהוא עדי נער וזו גם כשיזקקן לא יסור, והענין, כי האדם אי אפשר לו לשבור דרכו, כלומי מזול שנוכל בו, כמו שאמרו (שבת קנ"ג ע"א): האי מאן דיבעק (=שטול במל צדק) יהיה גבר צדקן וכו', וכשטול במל רע אז על זה ניתנה הבחירה ביד האדם שיוכל לאוחז במלול לאיזה דבר שייצוה, להיות או צדיק או רשע או כנוני. וכמו שאמרו במסכת שבת (שם): האי מאן דיכמאדים יהיה שופך דמים. אמר רב אשי: או מוחלא (=מוהל), או טבחא (=טבח), או לסטים. וזכר אלו דמי והוא לפי שמזול מורה שיהיה שופך דמים, אך בבחינתו יוכל לבחור באלו דמי, או מוחלא והוא צדיק שיעשה מצוות עשה, או טבחא והוא כנוני, או ליסטים והוא רשע שופך דמים כמשמעו... וזה שאמר חנך לנער על פי דרכו, לפי דרך מזול וטבעו, כן מחנכהו לעשות מצוה וזו גם כשיזקק לא יסור ממנה... אבל כאשר תעריכהו על מזול, עמה ישמעו לך מוראתו אחרת, אבל אח"כ בעת יסור עולך יסור יסור מזה כי אי"א לו לשבור מולו" (המר"א)